

İYÂS b. MUÂVİYE

(إياس بن معاوية)

Ebû Vâsile İyâs b. Muâviye
b. Kurre b. İyâs
(ö. 122/740 [?])

Emevîler'in Basra kadılarından.

46 (666) yılında doğdu. Dedesi sahâbî, babası tâbiîndendir. Basra'da yetişen İyâs babasının yanı sıra Enes b. Mâlik, Saîd b. Müseyyeb, Hasan-ı Basrî ve Muhammed b. Sîrîn gibi âlimlerden tefsir, fıkıh, hadis dersleri aldı. Abdümelik b. Mervân döneminde bir ara Dimaşk'a gitti ve orada zekâsıyla dikkati çekti. Ömer b. Abdülâzîz'in halife olması üzerine onu tebrik etmek için tekrar Dimaşk'a gitti. Ömer b. Abdülâzîz, Basra Valisi Adî b. Ertât'a mektup yazarak İyâs'ı veya Kâsım b. Rebîa'yı kadı tayin etmesini istedi. Kâsım b. Rebîa, İyâs'ın bu görevi daha lâyük olduğunu söyleyince İyâs istemediği halde görevi kabul etti. Bir süre görevine devam eden İyâs'ın, bir mecliste üç talâkla yapılan boşamanın kesin ayrılma (beynûnet-i kübrâ) ifade edeceğine dair görüşü dolayısıyla Vali Adî b. Ertât'la arası açıldı. Bunun üzerine görevinden azledildi. Basra'dan ayrılarak Vâsî'te giden İyâs burada Vali Ömer b. Hübeyre tarafından muhtesib olarak görevlendirildi. 122 (740) yılında vefat etti; 121'de (739) öldüğü de zikredilmektedir.

Sika bir râvi ve iyi bir fakih olan İyâs özellikle sezgisi ve zekâsıyla tanınmış, bu özellikleri dolayısıyla "İyâs'ın ferâseti" ve "İyâs gibi zeki" söyleyişleriyle darbimesellere konu olmuştur. Kaynaklarda bu hususta birçok rivayet nakledilmektedir. Kadılığı sırasında adalete önem verdiği, şahitlerin güvenilir olmasına dikkat ettiği, davaları uzatmadan isabetli kararlarla sonuçlandırdığı, bazı kararlarının sonraki uygulamalara örnek teşkil ettiği kaydedilmektedir. Onun Vâsî'te gelmesi halk arasında ilgi uyandırmış, İbn Şübrûme kendisini ziyaret ederek fikhî birçok mesele hakkında görüşlerini sormuştur. Muhammed b. Aclân, Şu'be b. Haccâc ve Hammâd b. Seleme kendisinden hadis rivayet edenler arasında yer almaktadır. İbnü'n-Nedîm, Medâin'in onun hakkında *Ahbârü İyâs b. Mu'âviye* adıyla bir eser yazdığını belirtir (*el-Fihrist*, s. 117). Muhammed b. Ali b. Sinân, *el-Ğâdî İyâs b. Mu'âviye ve'l-kazâ bi'l-firâse* adlı bir doktora çalışması yapmıştır (Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Süüd el-İslâmîyye el-ma'hedü'l-âli li'l-kazâ, 1409 h.).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 221, 234; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 71-73; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 467; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 117; Ebû Nuaym, *Hilye*, III, 123-125; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), X, 5-36; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 247-250; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 135; Fuâd Abdülmün'im Ahmed, "İyâs b. Mu'âviye", *ME*, V/3 (1981), s. 434-443; "İyâs", *İA*, V/2, s. 1237; Ch. Pellat, "İyâs b. Mu'âviya", *EI* (ing.), IV, 291.

AHMET AÇIRAKÇA

İYÂZ b. GANM

(عیاض بن غنم)

Ebû Sa'd (Saîd) İyâz b. Ganm
b. Zühayr el-Fihri
(ö. 20/641)

Ünlü kumandan, sahâbî.

Muhtemelen milâdî 582'de doğdu. Müslüman olmadan önce adı Abdüganm idi. İsim ve künye benzerliği sebebiyle amcası İyâz b. Zühayr ve kendisinden hadis rivayet ettiği İyâz b. Amr el-Eş'arî ile karıştırılmaktadır. Hudeybiye Antlaşması'ndan (6/627) önce müslüman olduğu ve bu antlaşmada bulunduğu belirtilmektedir. İkinci Habeşistan hicretine katıldı; Bedir, Uhud ve Hendek başta olmak üzere Hz. Peygamber'in bütün gazvelerine iştirak etti (İbn Hacer, III, 50). İslâmiyet'i kabul etmeyen kadınlarla evliliği sürdürmeyi yasaklayan âyet indiğinde (el-Bakara 2/221) henüz müslüman olmayan karısı Ümmü'l-Hakem bint Ebû Süfyân'a ödediği mehri geri alarak ondan ayrıldı. Muhtemelen irtidad olaylarının bastırılmasındaki başarısından dolayı Hz. Ebû Bekir tarafından kumandan olarak Irak'a gönderildi. Hâlid b. Velid ile Hîre'de buluşup Dûmetülcendel'i ikinci defa ele geçirdiler; bunun üzerine İyâz buraya vali tayin edildi. Amcasının oğlu olduğu söylenen Ebû Ubeyde b. Cerrâh onu Dimaşk'ın fethinde (14/635) süvari birliklerinin kumandanlığına getirdi. Yermük Savaşı'ndaki (15/636) beş kumandanın biri olan İyâz, bu muharebede hezimete uğrayan Bizans ordusundan kaçanları Malatya'ya kadar takip etti ve şehir halkı cizye ödemeyi kabul edince anlaşma yaparak geri döndü. Bu sebeple Bizans topraklarına geçiş yolunu ilk defa onun açtığı kabul edilir. Kudüs'ün fethine de katılan İyâz (16/637), ertesi yıl Halep'in fethinde Ebû Ubeyde b. Cerrâh yönetimindeki kuvvetlerin öncü birliklerini sevk ile görevlendirildi ve Halepliler'le antlaşmayı o yaptı. Bir müddet sonra Halepliler antlaşmayı bozunca

başka bir kumandanla birlikte tekrar onların üzerine gönderilip eski şartlarla antlaşmayı yeniledi. Antakya seferine öncü kuvvetlerin kumandanı olarak katıldı, oradan Menbic'e geçti ve buranın halkıyla da bir antlaşma imzaladı. Ardından Ra'bân (Araban) ve Dülük (Dülük) halkıyla antlaşmalar yaptı.

Ebû Ubeyde vefatından önce İyâz'ı yerine vekil bıraktı. Hz. Ömer de onu Humus, Kinnesrîn ve el-Cezîre valiliğine getirerek bölgenin fethiyle görevlendirdi. İyâz, 18 yılının Şâban ayı ortalarında 5000 veya 8000 kişilik bir kuvvetle el-Cezîre'ye hareket etti; birkaç günlük bir kuşatmanın ardından Rakka'yı barış yoluyla teslim aldı. Yapılan antlaşmada savaşabilecek yaşta erkeklerden yıllık 1 veya 4 dinar cizye alınması, yeni kilise inşaa edilmemesi, alenî olarak dinî merasim yapılması, bu şartlara uyulması halinde can ve mal güvenliklerinin sağlanacağı, mevcut kiliselerin dokunulmayacağı gibi hükümler yer aldı. İyâz buradan Ruha'ya (Urfa) hareket etti. Bir müddet direndikten sonra barış isteyen Ruhâlîlar'la da antlaşma yapıldı (18/639 veya 19/640). Ardından İyâz, kumandanlarından Safvân b. Muattal ile Habîb b. Mesleme'yi Sümeysât'a (Samsat) gönderdi; kendisi de Harran'a geçerek şehri barış yoluyla aldı. Daha sonra Aynülverde, Dârâ, Habur, Sümeysât, Serüc gibi yerleri fetheden İyâz b. Ganm Malatya ve Karkisiyâ'ya, ardından da Nusaybin (Nasîbin) üzerine yürüdü. Kumandanlarından Umeyr b. Sa'd'ı Sincar, Eşter'i Âmid (Diyarbakir) ve Meyyâfârik'in (Silvan) fethiyle görevlendirdi. Bu iki yerin fethine bizzat katıldığı ve Hâlid b. Velid'in yardımıyla başarıya ulaşıldığı da zikredilmektedir. Nusaybin'i de Ruha şartlarıyla teslim alan İyâz, bu sırada Irak'ta bulunan Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın isteği üzerine ona bir yardımcı kuvvet gönderdi, kendisi de Mardin ve civarını alarak Musul'a yöneldi. Erzen, Derbe, Bitlis, Hilât (Ahlât) ve Besni'yi (Behisni) fethedip Rakka'ya döndü. 17-20 (638-641) yılları arasındaki seferlerle hemen hemen el-Cezîre bölgesinin tamamını İslâm topraklarına katan İyâz, Rakka'da iken Halife Ömer'den Şam'a dönmesini ve hasta olan Yezid b. Ebû Süfyân'ın ölümü halinde idareyi ele almasını bildiren bir mektup aldı. Bunun üzerine Utbe b. Ferkad'ı yerine bırakıp yola çıktıysa da Humus'a ulaştığında vefat etti ve Hâlid b. Velid'in kabri yanına defnedildi. Onun Medine'de öldüğünün söylenmesi amcasıyla karıştırılmasından kaynaklanmış olmalıdır.